

ภาวะผู้นำที่เป็นเลิศ : กรณีศึกษา

คุณหมอแมกไซไซ ศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์

ดร.กุหลาบ ปุริสาร¹

ศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์²

บทนำ

ภาวะผู้นำที่เป็นเลิศของ ศาสตราจารย์ ดร. นายแพทย์ กระแส ชนะวงศ์ “กูรูของผู้นำชาวเทาทอง หรือ CAS ว่าทำอย่างไร คุณหมอถึงกุมใจของ “บุคลากร” วิทยาลัยบัณฑิตเอเชียและสถาบันเครือข่ายของท่านได้” ลักษณะพิเศษเสมือนเป็น “กูรูภาวะผู้นำ” สำหรับคณาจารย์ บุคลากร นักศึกษาและบุคคลทั่วไป ซึ่งสอดรับกับปรัชญา หรืออัตลักษณ์ของวิทยาลัยบัณฑิตเอเชียที่ระบุว่า **เก่ง ดี มีภาวะผู้นำ** ถ้าพูดถึงภาวะผู้นำทุกคนจะนึกถึง ศ.ดร. นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ จากการสัมภาษณ์ของ รศ.ดร. วิเชียร ชิวพิมาย รองอธิการบดี ผศ.ดร.อาทิตย์ ฉัตรชัยพลรัตน์ คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อาจารย์เสาวลักษณ์ แยมตรี คณบดีพยาบาลศาสตร์ รศ.วิณา อิศรางกูร ณ อยุธยา ผู้อำนวยการสำนักวิจัยและพัฒนา คณบดีและคณาจารย์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชียทุกคณะและสาขาวิชา รวมถึงจากการเฝ้าติดตามเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ในโอกาสต่างๆ ที่วิทยาลัยได้จัดกิจกรรมขึ้น โดยได้เข้าร่วมกิจกรรมและเฝ้าสังเกต พร้อมจดบันทึกคำสอนเหล่านั้นได้ เป็นการตอกย้ำให้เราเห็นถึงความเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ของท่านในทุกสถานการณ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เน้นเครือข่ายของวิทยาลัย อาทิเช่น Fukuoka Jo Gakuin University, Japan. Daegu Haany University Medical Center, South Korea. และ Shinhan University, Korea. เป็นต้น ซึ่งท่านได้แสดงสุนทรพจน์ในหลายวาระหลายแห่ง ถึงความเป็นผู้นำ ที่มีวิสัยทัศน์ โดยเฉพาะที่วิทยาลัย บัณฑิตเอเชีย ดังโอวาทที่ท่านให้เสมอว่า **“ผมต้องการ สร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้เกิดขึ้นในองค์กร และผมต้องการให้**

คณาจารย์และนักศึกษาของผมเป็นคนรุ่นใหม่ ที่เป็นทั้ง คนดี คนเก่ง และมีภาวะผู้นำ”

วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพและบทวิเคราะห์

ผู้เขียนเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาตั้งแต่ ปี 2558 ถึง ปี 2560 เป็นระยะเวลา 5 ปี ที่ผู้เขียนได้เฝ้าสังเกตบรรยากาศการทำงานของบุคลากรฝ่ายต่างๆ ในวิทยาลัย บัณฑิตเอเชีย ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมของคณะ พยาบาลศาสตร์ การจัดกิจกรรมรวมพลัง หรือกิจกรรมที่ คณะบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบัณฑิตวิทยาลัย ได้จัดกิจกรรมขึ้น หรือแม้กระทั่งหากเราได้ก้าวสู่ถิ่น เทา – ทอง แห่งนี้ ในทุกเช้าจะได้รับฟังเพลงเทา – ทอง ครองใจที่ไพเราะมีเนื้อหากินใจ โดยเฉพาะท่อนหนึ่งที่ระบุ ให้เห็นว่า วิทยาลัยแห่งนี้ได้ถูกสร้างขึ้นจากคุณหมอกกระแส **“หมอแมกไซไซ”** และอีกท่อนหนึ่งที่ฟังแล้วขนลุกทุกครั้ง คือ **“ที่แห่งนี้แหล่งรวมคนดี เพื่อเกียรติศักดิ์ศรี มีพี่น้องเพื่อนคู่คิด”**

เพลงนี้แสดงให้เห็นถึงจิตวิญญาณ ของสถาบัน อุดมศึกษาจิวแต่แจ้วที่เต็มเปี่ยมด้วยคุณภาพ Small is beautiful ทุกๆ กิจกรรมที่คณะและสาขาวิชาต่างๆ จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นคณะพยาบาลศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ คณะศิลปศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และบัณฑิตวิทยาลัยจัดขึ้น ล้วนแล้วแต่มุ่งเป้าหมาย ที่จะหล่อหลอมให้นักศึกษา เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ มีภาวะผู้นำ ตามอัตลักษณ์ ตามคุณลักษณะของแต่หลักสูตร ที่กำหนดไว้ใน TQF และคุณลักษณะพิเศษที่มีในศตวรรษ

¹ รองคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

² อาจารย์บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

ที่ 21 ซึ่งตอบสนองต่อนโยบายของวิทยาลัย ภายใต้การนำของ ศ.ดร.นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ และการบริหารที่เป็นประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาลของท่านอธิการบดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กษม ชนะวงศ์

ผู้เขียนอยากฉายภาพให้ท่านผู้อ่าน ได้เห็นภาพบรรยากาศทางวิชาการ การทำงานซึ่งแสดงให้เห็นภาวะผู้นำที่เป็นเลิศของคุณหมอแมกไซไซ ที่นี่เป็นบรรยากาศองค์กรแบบ Familial คือ แบบครอบครัวสร้างสรรค์เป็นหนึ่งเดียวที่มีคุณภาพ การทำงานเป็นทีมที่ทรงประสิทธิภาพ บุคลากรตั้งใจทำงานอย่างทุ่มเทเสียสละ การเป็นเอกภาพขององค์กร ความเป็นมืออาชีพในการจัดงานตามภารกิจต่างๆ เช่น การจัดงาน CASNIC แทบจะไม่เห็นความบกพร่องในจุดใดๆ การให้เกียรติซึ่งกันและกันของบุคลากรและเจ้าหน้าที่ ความเป็นมิตร ความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เป็นความประทับใจที่งดงาม ที่ล้วนหล่อหลอมและพัฒนาที่ละชั้นๆ ของผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม ทั้งผู้ก่อตั้ง ท่านอธิการบดี รองอธิการบดี ผู้ช่วยอธิการบดี ผู้บริหารแต่ละระดับที่เป็นทีมแข็งแกร่ง และบุคลากรที่มีความรับผิดชอบสูง อดทน เสียสละ และจงรักภักดีต่อองค์กร การพัฒนาคุณภาพหลักสูตร คณะ และสถาบันอย่างต่อเนื่อง

บรรยากาศเช่นนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิ อาทิเช่น ท่านอาจารย์ ผอ.สายัณห์ ผาน้อย ผู้อำนวยการสำนักเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 25 ได้กล่าวในวาระที่ท่านได้ให้เกียรติมาร่วมกิจกรรมของวิทยาลัยฯ ในหลายโอกาสที่จัดขึ้นว่า “วิทยาลัยแห่งนี้เป็นวิทยาลัยแห่งความรัก และเป็นวิทยาลัยแห่งความสุข ผมรู้สึกภาคภูมิใจทุกครั้งที่ได้มีโอกาสมาเยือน ไม่ว่าจะป็นวิทยากรพิเศษให้กับนักศึกษาปริญญาโท หรือในวาระที่สำคัญอื่นๆ และผมเชื่อมั่นในปณิธานของท่านผู้ก่อตั้งสถาบันแห่งนี้ ที่ว่า “การศึกษาของชาวชนบท คือ อนาคตของชาติ” ซึ่งแสดงถึง การจัดการศึกษาเพื่อสังคมอย่างแท้จริงครับ” เป็นคำกล่าวที่ไม่เกินความเป็นจริงแต่อย่างใด

จากสิ่งที่ได้กล่าวมา ล้วนแต่เกิดจากการบ่มเพาะ คุณงามความดี ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ ให้กับบุคลากร และนักศึกษา ตั้งแต่เริ่มเปิดวิทยาลัยในปี 2545 เป็นต้นมา

และเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2556 นักกีฬาฟุตบอลหญิงอาชีพของวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย (Thai Woman Premier League : BG) ได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นรางวัลชนะเลิศติดต่อกัน เริ่มจากปี 2012 – 2013 ซึ่งเป็นที่น่าภาคภูมิใจในด้านกีฬาอีกด้านหนึ่งและยังมีอีกหลายรางวัลทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ดังนั้น วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย จึงเป็นสถาบันอุดมศึกษา “Small is beautiful” นอกจากนี้การสร้างเครือข่าย (Net Working) ระดับนานาชาติมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 วิทยาลัยได้ดำเนินการประสานสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น Fukuoka Jo Gakuin University, Japan. Kyushu University, Japan. Daegu Haany University Medical Center, South Korea. Nagasaki Wesleyan University, Japan. University of Fukui, Japan. Shinhan University, Korea. University of Baquiao ,Philippines. Savannakhet University. Jinhong Vocational High School, China. เป็นต้น

จากผลงานเชิงประจักษ์ พอสรุปเป็นแนวทางพัฒนาภาวะผู้นำโดย “คุณหมอ” ท่านได้ปฏิบัติจริง ท่านเป็น “the outstanding example” อย่างแท้จริง สำหรับบุคลากร ณ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย และสถาบันในเครือ และคุณหมอได้เสนอแนวทางพัฒนาสู่ภาวะผู้นำที่ทรงคุณค่า ดังนี้

1. จงปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างที่คุณปรารถนาให้เขาปฏิบัติต่อคุณ ซึ่งสอดคล้องต่อคำกล่าวของ ลอร์ดไมเคิล เลวี อดีตทูตพิเศษของประเทศอังกฤษประจำ ตะวันออกกลาง ที่ว่า “Always treat other in the way you would wish to be treated yourself”
2. ความซื่อสัตย์เป็นสิ่งสำคัญเสมอ และความถ่อมตนก็เช่นกัน
3. การเป็นผู้นำที่แท้จริง ต้องมีคนพร้อมทำตามด้วยความเชื่อถือ ไม่ใช่ทำตามเพราะความกลัว
4. จงมองคนในแง่บวกเสมอ
5. จงเป็นคนซื่อสัตย์และทำในสิ่งที่ถูกต้อง
6. จงปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความรักและเมตตา

7. จงสำนึกถึงความรับผิดชอบ
8. จงเป็นคนมีความจริงใจและเปิดกว้าง
9. จงพัฒนาตนเอง ด้วยคุณสมบัติด้านดี ของมนุษย์ เพื่อตนเอง ครอบครัว ประเทศชาติ และมวลมนุษยชาติ ซึ่งคุณหมอมักจะบอกให้เราแขวนหลวงพ่อดี” ติดตัวตลอดเวลา

10. “ความขยันคือมารดาแห่งความสำเร็จ” ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ วลาดีมีร์ ปูติน อดีตประธานาธิบดีและนายกรัฐมนตรีของรัสเซีย

11. ความเสียสละ อุทิศตน เพื่อความสำเร็จของงานในองค์กร

ทั้ง 11 หัวข้อ ที่ผู้เขียนได้สรุปนำเสนอต่อท่านผู้อ่าน ล้วนแล้วแต่เป็นแนวปฏิบัติที่เป็นเสน่ห์ หรือเป็น Leadership ของคนๆ นั้น ซึ่งต้องอาศัย “ใจ” ที่มั่นคงในการฝึกฝนและพัฒนาให้ประสบความสำเร็จตามรอย “กูรูภาวะผู้นำ” คุณหมอมกไขไซไซ ปุชนีย์บุคคลที่ทรงคุณค่าของประเทศไทย

บทสรุปและอภิปราย

ผู้เขียนสามารถนำมาสังเคราะห์สรุปเป็นรูปแบบภาวะผู้นำของ ศ.ดร.นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ “Prof. Dr.KRASAE CHANAWONGSE Leadership Model” ได้ดังนี้

K = ท่านเป็นผู้รอบรู้ในพหุวิทยาการ (Knowledge of the education and bussiness) จะเห็นได้ว่าคุณหมอมเป็นผู้ที่มีความสามารถด้านสติ (Intellectual ability) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความรู้ทางด้านการศึกษาและธุรกิจ รวมถึงผู้นำที่มีประสิทธิภาพ (Effective Leader) ผู้นำที่มีความรู้ด้านการศึกษาและธุรกิจ เป็นคุณลักษณะของภาวะผู้นำการบริหาร (Executive Leadership) จะเห็นว่าคุณหมอมเป็นผู้บริหารระดับสูง ที่อุทิศเวลาทั้งหมด เพื่อการปรับปรุงความเชี่ยวชาญของท่านอย่างต่อเนื่อง โดยการใชความเชี่ยวชาญ (Expertise approach) เพื่อการพัฒนาองค์กรต่างๆ ที่ท่านรับผิดชอบให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง

R = ท่านเป็นผู้ที่มีความเคารพนับถือ (Reverence)

มีความรับผิดชอบสูง (Responsibility) ได้รับการยอมรับ (Respect) มีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น (Relationship)

A = ท่านมีทัศนคติที่ดี (Attitude) มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อม สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Adaptability)

S = ท่านเป็นผู้มุ่งมั่นสู่ความสำเร็จ (Successful) เป็นนักวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planner) ท่านเป็นผู้สามารถแก้ปัญหาสู่ความสำเร็จ

= ท่านเสียสละและอุทิศผลประโยชน์ส่วนรวมด้วยความจริงใจ และจริงจัง (Sacrifice & sincere)

= ท่านเป็นนักวางแผนกลยุทธ์ (Strategic planner)

= ท่านมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีลักษณะที่ความสงบ เป็นผู้นำที่ดีแม้จะอยู่ภายใต้ภาวะแรงกดดันและภาวะวิกฤต (Self - confidence)

= ท่านมีอารมณ์ขัน เป็นคนอารมณ์ดี มองเหตุการณ์ต่างๆ รอบตัวไม่รู้สึกเครียด เป็นบทบาทสำคัญของผู้นำ ช่วยลดความตึงเครียดความน่าเบื่อ และความไม่ถูกต้อง (Sense of humor)

= ท่านรู้จักตนเองและมีวัตถุประสงค์ในการทำงาน (Self - awareness and self - objectivity)

= ท่านเป็นผู้ยึดมั่นในจริยธรรมการทำงาน คุณหมอมจะเป็นผู้นำที่มีวินัยในตนเอง และมีจริยธรรมในการทำงานอย่างเคร่งครัด จะทำในสิ่งที่ถูกต้องและดีงามเสมอ เชื่อในศักดิ์ศรีของงาน เป็นผู้ให้เกียรติและศักดิ์ศรีกับทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Dubrin (2007) ที่ชี้ว่าบุคลิกที่มีจริยธรรมในการทำงานจะได้รับแรงจูงใจที่ดี เพราะเขาจะเห็นคุณค่าของการทำงานอย่างมาก ซึ่งในปี 2556 แม้คุณหมอมจะอายุเกือบ 83 ปี ก็ยังคงขยันและทำงานอยู่ตลอดเวลา ถือเป็นตัวอย่างที่ดีของบุคลากรและประชาชนทั่วไปได้เป็นอย่างดี (Strong work ethics)

= ท่านเป็นผู้มีความพยายามสูงมาก (Attempt)

= ท่านเป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) เป็นผู้เสริมพลังอำนาจ (Empowerment) มีคุณสมบัติด้านการศึกษาและประสบการณ์ (Education & Experience) และมีความตั้งใจในการ

โอกาส ตลอดจนสามารถแก้ไขปัญหา ขจัดปัญหา ขจัดอุปสรรค และใช้กลยุทธ์ใหม่ๆ ในแต่ละสถานการณ์ให้ประสบความสำเร็จ (Courage)

= มีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) คุณหมอบเป็นผู้ที่มีประสิทธิผล มีความคิดสร้างสรรค์ในด้านจินตนาการ สามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้ สามารถค้นหาแนวทางแก้ปัญหาขององค์กรอย่างเป็นมาตรฐานและสร้างสรรค์ ซึ่ง Model WICS Robert J.Sternberg (Dubrin, 2007) ได้ระบุว่าผู้นำจะต้องการทักษะที่สร้างความสำเร็จด้านสติปัญญา ดังนี้

1) ทักษะด้านความคิดสร้างสรรค์ (Creative skill) เพื่อสร้างความคิดใหม่

2) ทักษะด้านการวิเคราะห์หาเหตุผล (Analytical skills) เพื่อประเมินความคิดว่าดีหรือไม่อย่างไร

3) ทักษะด้านการปฏิบัติ (Practical skills) เป็นเครื่องมือทำให้ความคิดสำเร็จ แลเป็นการชักนำผู้อื่นให้เห็นคุณค่าจากความคิดของผู้นำ

= ท่านมีความซื่อสัตย์ (Honesty) ความอ่อนน้อมถ่อมตน (Humility)

= มีความอดทนสูงต่อความตึงเครียด ความผิดหวังหรือคับข้องใจ คุณหมอบเป็นผู้ที่มีความสามารถในการเผชิญปัญหาและสามารถแก้ปัญหาให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีด้วยสุขภาพจิตที่ดี (High tolerance for frustration)

= มีความนอบน้อมถ่อมตน (Humility) ถึงแม้ความเชื่อมั่นในตนเองจะเป็นคุณลักษณะสำคัญของภาวะผู้นำ แต่ความนอบน้อมถ่อมตนก็เป็นสิ่งจำเป็นในวาระเวลาที่เหมาะสม การยอมรับว่าคนเราไม่สามารถที่จะรู้ในทุกสิ่งทุกอย่าง และไม่สามารถทำอะไรได้ในทุกสิ่ง การยอมรับความผิดพลาดและการอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นภาวะผู้นำที่มีคุณค่า

A = ท่านเป็นผู้มีแรงจูงใจใฝ่สำเร็จ (Achievement motivation) สำหรับความฉลาดรอบรู้เป็นคุณภาพที่สำคัญที่สุดที่ผู้นำสามารถมีได้ แต่ค่อนข้างจะหายากมาก คุณหมอบเป็นผู้นำที่ฉลาดรอบรู้ในศาสตร์ที่หลากหลายจนสามารถบูรณาการศาสตร์ต่างๆ (multi - disciplinary)

ในการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล โดนาการใช้สติปัญญา การรู้จักคิดอย่างสร้างสรรค์ ใช้มวลประสบการณ์สำหรับสิ่งดีๆ

N = ท่านเป็นสุภาพบุรุษ มีความสุภาพและจริงใจ (Nice)

A = ท่านมีทักษะในการบริหาร (Administration skill) และมีความน่าเกรงขาม (Awe)

W = ท่านมีทัศนคติแบบ ชนะ - ชนะ (win - win) ท่านมีความมุ่งมั่น (Willingness) ฉลาด (Wisdom) และมีความเป็นอยู่ที่ดี (Well - being)

= ความเป็นคนดูอบอุ่น หรือมีความเอื้ออาทร คุณหมอบจะแสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจ มีอารมณ์มั่นคง เข้าใจสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งจะช่วยเหลือและแก้ปัญหา เป็นคุณลักษณะพิเศษของ Charismatic Leadership และช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่อบอุ่น (Warmth)

= ท่านจะให้โอกาสกับผู้อื่นเสมอ (Opportunity)

= การเปิดเผย คุณหมอบเป็นผู้นำที่เปิดเผยใจยอมรับความคิดเห็นของคนอื่นๆ ผู้ใต้บังคับบัญชาและจะเป็นผู้ที่เปิดเผย ความรู้สึกที่แท้จริงของตนเองออกมาด้วยความจริงใจ (Openness)

= เป็นผู้เริ่มต้นก่อน (originate)

= เป็นตัวของตัวเอง (Own person)

N = ท่านเป็นนักเจรจาต่อรอง

G = ท่านเป็นผู้ที่พัฒนาตนเอง สู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง และมุ่งมั่นพัฒนาทีมงาน (Growth) ความสามารถของกลุ่ม (Group capacity)

S = มีสัมผัสที่ 6 มีจินตนาการ (Six senses) ท่านมีภาวะผู้นำเป็นผู้ให้บริการ (Servant Leadership)

E = ท่านเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรมสูง (Ethical Leadership)

กล่าวโดยสรุป

ภาวะผู้นำแบบ ศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์ กระจ่าง ชนะวงศ์ หรือ “Prof.Dr.KRASAE CHANA-

WONGSE Leadership Model” ที่ได้นำเสนอสามารถเขียนได้ดังนี้ KRASAE CHANAWONGSE LEADERSHIP MODEL ถือเป็นบทสรุป “รูปแบบภาวะผู้นำที่เป็นเลิศของคุณหมอแมกไซไซ” ที่สมบูรณ์ที่สุดที่ได้จากการศึกษาเจาะลึกแบบกรณีศึกษา (A Case Study) ที่เป็นลักษณะศึกษาภาพรวมของบุคคลสำคัญ (The Whole Person) ที่สมควรนำไปเป็นแบบอย่างเกี่ยวกับ “การพัฒนาภาวะผู้นำ” ของตัวเราเองอย่างต่อเนื่อง

บรรณานุกรม

1. กระแส ชนวงค์, (2554). **ความสำเร็จอยู่แค่เอื้อม**, พิมพ์ครั้งที่ 9 สำนักพิมพ์พีมีเดีย, กรุงเทพฯ.
2. กุหลาบ บุริสาร. (2556). **ภาวะผู้นำ**. เอกสารประกอบการสอน วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย ขอนแก่น.
3. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2546). **เอกสารสรุปคำบรรยายพิเศษ เรื่อง Introduction to Educational Reform, SWOT and Leadership**. โดย ศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์กระแส ชนวงค์.
4. ชัยวัฒน์ ชยางกูร. (2548). **นวัตกรรมสู่วิสัยทัศน์ : การบริหารธุรกิจ**, กรุงเทพฯ, บริษัทพิมพ์ดีจำกัด.
5. ทองใบ สุตขารี. (2551). **ภาวะผู้นำกลไกขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, บริษัทยงสวัสดิ์อินเตอร์ กรุ๊ป จำกัด.
6. ปริญญา ช้างเสวา. (2551). **ความคิดทางการเมืองของผู้นำการเมืองไทย : กรณีศึกษา ศาสตราจารย์ ดร.นายแพทย์กระแส ชนวงค์**. สารนิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกริก.
8. รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2552). **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ, บริษัทธีระพิมพ์และไซเท็กซ์จำกัด
9. รังสรรค์ หนองสองห้อง, (2544), **ความสำเร็จง่าย ๆ สไตล์หมอกระแส**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี, บริษัท เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมสโปรดักส์.
10. เล็ก พงษ์สมัครไทย และคณะ. (2555). **ตัวอย่างที่ดี มีค่ามากกว่าคำสอน**, กรุงเทพฯ, บริษัท อินเทอร์เน็ต จำกัด.
11. วิเชียร วิทยอุดม. (2553), **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ. บริษัทธนซังการพิมพ์.
12. Andrew J.Dubrin.(1998). **Leadership: Research Findings, Practice, and Skills**. Boston, MA: Houghton Mifflin, Company.
13. Avolio, B.J., and B.M. Bass (1988). **Transformational Leadership, Charisma, and Beyond**. In *Emerging Leadership Vista*. Ed.J.G. Hunt, B.R. Baliga, and C.A. Schriesheim. Lexington, MA: D.C. Heath.
14. Bennis, Warren. (1989). **On becoming a Leader**, Reading, MA : Addison-Wesley.
15. Boyatzis, R., A. McKee, and D. Goleman. (2002). **Reawakening Your Passion for work**. *Harvard Business Review*, April 2002, pp. 86-96.
16. Christopher F. Achara & Robert N. Lussier. (2010). **Effective Leadership**. (fourth Edition). South-Western, Cengage Learning. Canada.
17. Dubrin & Andrew J (2007). **Leadership: Research Findings, Practice, and Skills**. Boston, MA: Houghton Mifflin Company.
18. Fraser, A. and S. Neville. (1996). **Teambuilding**. New Delhi: Sterling Publishing.